

Czym jest fake news?

#Stop Fake News

Fake newsy możemy dziś spotkać w sieci niemal na każdym roku. Dlatego ważne jest, aby zachować czujność i nie wierzyć we wszystko, co przeczytamy. Jednak nie tak łatwo jest stale być czujnym, zwłaszcza jeśli spędzamy w Internecie kilka lub nawet kilkanaście godzin dziennie.

Jak zatem nie dać się zmanipulować i skutecznie wyłapywać fake newsy w morzu wartościowych i prawdziwych treści?

Zapraszamy Was do zapoznania się z opracowaniem na temat fałszywych informacji, przygotowanym przez **Stowarzyszenie Demagog** oraz **Centrum Nauki Experyment**.

Czym jest fake news?

Jak głosi pewna maksyma – kłamstwo może okrążyć świat, zanim prawda włoży buty. Właśnie tak jest z fake newsami, które nie zawsze muszą być kłamstwem, czyli czymś intencjonalnym. **Fake newsy to wiadomości, które są fałszywe, przeinaczone lub mylące, ale z pozoru wyglądają tak, jakby były prawdą.** W zasadzie mogą one dotyczyć każdego tematu: od polityki i zdrowia, przez sprawy gospodarcze, aż po rozrywkę. Dzięki nowoczesnym technologiom i mediom społecznościowym fake newsy mogą przybierać bardzo różne formy. Raz będzie to artykuł, który zawiera błędne informacje napisane przez omyłkę lub celowo, innym razem – wpis na Facebooku naszej ciotki czy koleżanki, która nie sprawdziła powielanych informacji. Czasami **fake newsy mogą pojawiać się w formie filmów, a innym razem – przybierać formę obrazu, np. fotomontaży czy wygenerowanych sztucznie grafik.**

Nie da się oszacować dokładnej liczby fałszywych informacji, ponieważ pojawiają się one codziennie na całym świecie i cały czas ewoluują. **Obecnie fake newsów jest tak wiele, że można porównać je do wszechobecnych śmieci porzucanych w różnych zakątkach Internetu, które szpecą i zatruwają otoczenie.** Z drugiej strony można zauważyć ich podobieństwo do wirusów, które bez odpowiedniej reakcji i bez lekarstwa mogą rozprzestrzeniać się błyskawicznie na różne osoby. W otoczeniu, w którym jest mnóstwo fałszywych informacji, łatwo stracić uwagę i nie zweryfikować tego, co do nas trafia.

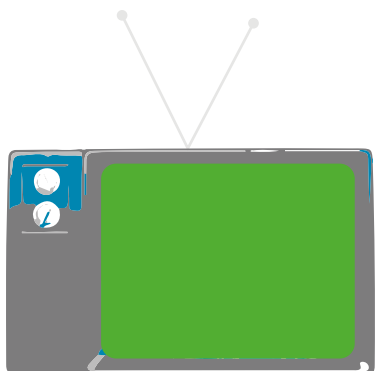

Trzeba pamiętać o tym, że fałszywe informacje w wielu przypadkach budzą skrajne emocje – od złości i gniewu, aż po zaciekawienie i radość. Nierzadko **towarzyszy im sensacja, nieobiektywny język, brak rzetelnych źródeł lub chwytliwe nagłówki** (clickbaity). Każdy z nas może w nie uwierzyć i wszyscy mogą je dalej rozpowszechniać. Nie można tego lekceważyć, gdyż ich obecność w sferze publicznej rodzi wiele zagrożeń. Dlaczego? Ponieważ **mogą mieć wpływ na nasze poglądy i decyzje**. Jeśli uwierzymy w fałszywą wiadomość, możemy podjąć niewłaściwy wybór, a nawet zrobić coś, co będzie szkodliwe dla nas lub naszego otoczenia (np. w kontekście zdrowia – podjęcie złej decyzji).

Czemu służą fake newsy?

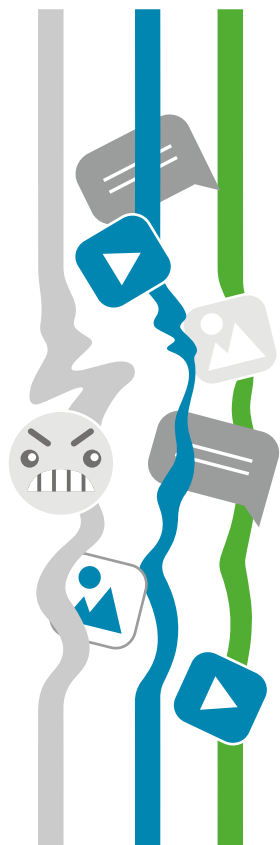
Fałszywe informacje są rozpowszechniane w różnych celach, ale warto podkreślić, że nie zawsze świadomie i niekoniecznie w celu wyrządzenia krzywdy. Każdą sytuację trzeba więc ocenić indywidualnie. Zawsze warto zastanowić się: **kto i po co rozpowszechnia informację?** W wielu przypadkach mamy do czynienia z sytuacją, w której ktoś po prostu nie sprawdził powielanych informacji. Błędne wiadomości z początku mogły wydawać się nam ciekawą lub cenną wskazówką, którą chcemy się podzielić z osobami z naszego otoczenia (np. w formie ciekawostki lub porady). Zdarza się również, że fake newsy powstają w wyniku żartu, który nie został zrozumiany przez odbiorców lub po prostu wymknął się spod kontroli.

Znacznie większym problemem jest sytuacja, gdy ktoś powiela fałszywe informacje mimo świadomości, że nie są one zgodne z prawdą, a nawet wykorzystuje je w złych celach. W takiej sytuacji fake newsy mogą służyć temu, by zdobywać popularność i zainteresowanie odbiorców. Wygodnie jest zmyślić szokującą informację, która wywoła wiele reakcji odbiorców. Z drugiej strony – **poprzez ich rozpowszechnianie można kogoś oczernić lub podważyć jego wiarygodność**. Niektórzy używają fake newsów, **by osiągnąć korzyści finansowe**, np. zapewniają o wielkich profitach ze stosowania określonych produktów i specyfików, podczas gdy są one bezwartościowe lub ich działanie znacząco różni się od opisu. W skrajnych przypadkach fałszywe informacje **mogą być użyte przez internetowych oszustów, którzy chcą wyłudzić nasze dane lub pieniądze**.

W przestrzeni medialnej nie brak też fałszywych informacji, które **są wykorzystywane w walce politycznej**. Niektóre fake newsy mogą utrudniać podejmowanie decyzji w czasie wyborów, zniechęcać lub zachęcać do głosowania na określonych kandydatów, a nawet – podważać wiarygodność wyników demokratycznych wyborów. Nie można zapominać też o rywalizacji na arenie międzynarodowej – **niektóre państwa mogą wykorzystywać nieprawdziwe informacje przeciwko innym, by wzmacniać nienawiść wobec wybranych narodowości lub wpływać na decyzje polityczne**.

Dlaczego tak łatwo dajemy się nabrać na fake newsy?

Na fake newsy nabieramy się łatwo z kilku powodów. Jednym z największych może być to, że w Internecie zderzamy się z tysiącami informacji każdego dnia. **W tak dużym natłoku trudno jest odróżnić prawdę od fikcji.** W kilka sekund przewijamy filmiki na TikToku, przesuwamy tablicę na Facebooku czy zdjęcia na Instagramie – **wszystko dzieje się tak szybko, że nie zastanawiamy się nad wiarygodnością wiadomości.**

Jednak trzeba podkreślić, że raczej nikt z nas nie wierzy we wszystko, co zobaczy w mediach społecznościowych. Istnieje większe prawdopodobieństwo, że uwierzymy w tę informację, która pozostaje zgodna z naszymi wcześniejszymi opiniami (tzw. efekt potwierdzenia), i prędzej odrzucimy te wiadomości, które są prawdziwe, ale nie chcemy się z nimi zgodzić, ponieważ godzą w nasze przekonania.

Niekiedy po prostu nie jesteśmy w stanie czegoś sprawdzić i z tego powodu wierzymy w jakiś przekaz. **Wiele fake newsów może być stworzonych tak, by ich dokładna weryfikacja była trudna, a nawet – niemożliwa.** Nigdy nie jesteśmy jednak bezbronni – to, jak łatwo nabierzemy się na fake newsy, w dużej mierze zależy od naszego przygotowania. Podstawą weryfikacji wszelkich przekazów medialnych jest nasze krytyczne myślenie, które polega na dokładnym analizowaniu i ocenianiu wiarygodności treści.

W zgodzie z tą metodą powinniśmy sprawdzać przede wszystkim:

1.

wykorzystane
źródła

2.

aktualność
informacji

3.

spójność
wiadomości

4.

użyte techniki
manipulacji

Niezależnie od tego, z jakim przekazem mamy do czynienia, zawsze warto zastosować się do następujących reguł:

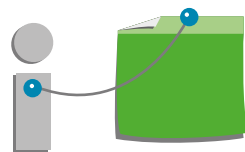
sprawdź, czy
przekaz wywołuje
silne emocje

zapytaj ekspertów
lub organizację,
które weryfikują
fakty

sprawdź, czy
przekaz pochodzi
**z wiarygodnego
źródła**

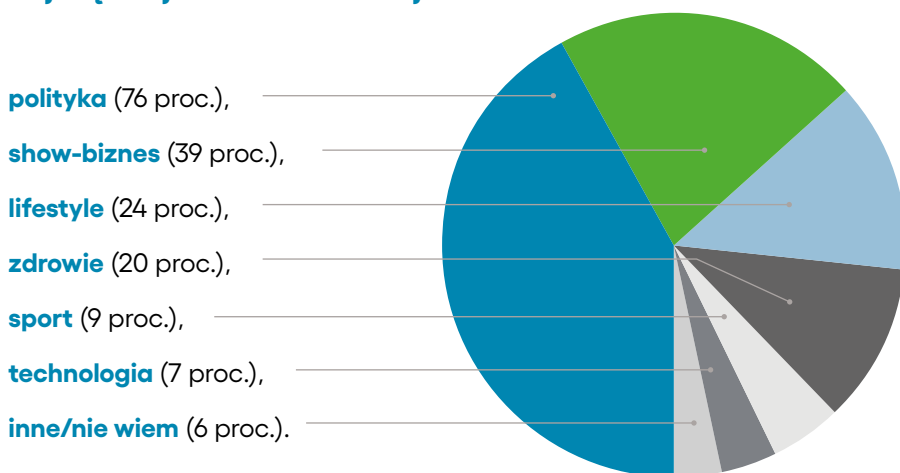
sprawdź, czy
przekaz ma
**prawidłowy
kontekst**

bądź sceptyczny,
jeżeli nie ma
potwierdzenia
informacji

Jakich tematów najczęściej dotyczą fake newsy?

Wskazanie tego, jakich tematów najczęściej dotyczą fake newsy, może być bardzo trudne i zależne od tego, jakie informacje interesują nas na co dzień, a także od sytuacji w regionie czy na świecie. **Zgodnie z raportem pt. „Problem fake news w Polsce” z 2019 roku, zdaniem internautów fake newsy dotyczyły najczęściej takich tematów jak:**

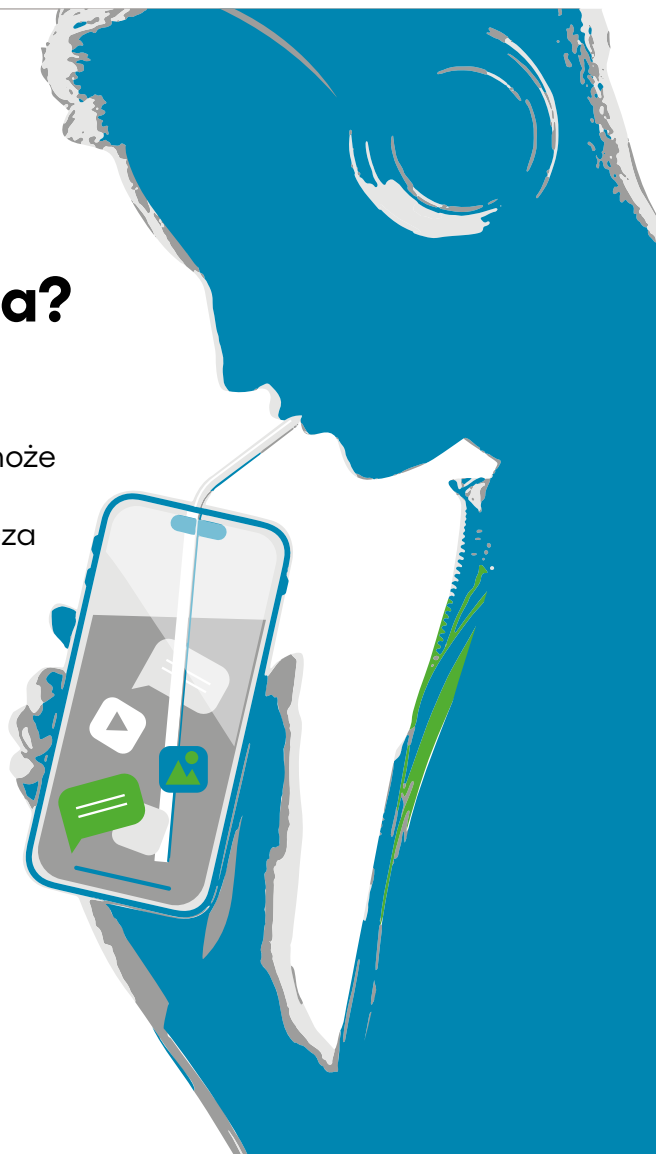

W poszukiwaniu możliwie najpełniejszej odpowiedzi na pytanie, jakich tematów najczęściej dotyczą fake newsy, można powiedzieć tak: po prostu tych, które są aktualnie popularne. Jeżeli zbliżają się wybory, to możemy być niemal pewni, że najwięcej fałszywych informacji będzie dotyczyło tematów politycznych lub tych, o których rozmawiają sami politycy. Fałszywe informacje mogą się rozprzestrzeniać właśnie dzięki temu, że „podczepiają się” pod to, co jest znane szerszej publiczności. Tak samo będzie, jeżeli w przestrzeni publicznej głośno będzie o wojnie lub o katastrofach naturalnych. Wtedy również szybko pojawiają się informacje, które dotyczą tych tematów i nie są prawdziwe.

W niektórych przypadkach fake newsy wiążą się też z **teoriami spiskowymi**, czyli z objaśnieniami, które zakładają, że wydarzenia, takie jak katastrofy, protesty lub kryzysy, są rzekomo wywoływane celowo przez wielkie nieczne siły, które chcą osiągnąć swoje cele w tajemnicy przed resztą społeczeństwa. Takie wyjaśnienia zazwyczaj opierają się na dużych uproszczeniach i na niepotwierdzonych informacjach.

Jakie zagrożenia niesie dezinformacja?

Niekiedy, gdy mówimy o fake newsach, na myśl może przychodzić nam termin **dezinformacji**, który oznacza celowe i zorganizowane wprowadzanie kogoś w błąd, poprzez podanie mylących lub nieprawdziwych treści, w celu osiągnięcia różnych korzyści (np. finansowych lub politycznych).

Zagrożenia, które wynikają z siania dezinformacji, mogą prowadzić:

- **do promowania lub do zmiany określonych opinii i poglądów** (np. mogą być użyte do promowania określonych kandydatów w wyborach lub do zniestawiania przeciwników politycznych);
- **do destabilizacji instytucji państwowych, rządów lub do tworzenia podziałów społecznych**, co może zwiększać ryzyko konfliktów wewnątrz państwa i między państwami;
- **do utrudniania dialogu** między ludźmi o różnych poglądach i do sprawiania wrażenia, że nikomu ani niczemu nie można już zaufać, co uniemożliwi skuteczną współpracę;
- **do podżegania do przemocy lub nienawiści wobec osób**, grup społecznych lub nacji, co będzie prowadzić m.in. do przestępstw z powodu nienawiści oraz do aktów terrorystycznych;
- **do podejmowania błędnych decyzji** dotyczących zdrowia, co może mieć poważne konsekwencje, ponieważ niektórzy pod wpływem dezinformacji mogą zaniechać stosowania sprawdzonych metod leczenia lub opóźnić swoje leczenie w razie poważnych chorób.

